

Gledališče je prostorje nešteti podob

Dramaturginja Marinka Poštrak o uprizoritvi drame Thomasa Bernharda in tednu slovenske drame v Prešernovem gledališču v Kranju

Gledališče je njen drugi dom. In to nikakor ni kliše. Zadnji dve desetletji domuje v Prešernovem gledališču Kranj kot dramaturginja in umetniški vodja. Pred tem je, Mariborčanka po rodu, po študiju dramaturgije na AGRFT delala v celjskem gledališču in Gleju. Po več kot 30 letih dela v teatru dobro ve, da gledališče ni samo prostor poezije in čarobnosti, ampak je prostorje nešteti podob – tako poetičnih in igrivih kot krutih in tragičnih, pa tudi presežnih. Kot dramaturginja je v številnih gledališčih podpisana pod toliko predstav, da se morda niti sama ne spomni več vseh. Tik pred začetkom tedna slovenske drame (od 27. marca do 8. aprila) bodo v Prešernovem gledališču v Kranju premierno uprizorili dramo Zaba-va za Borisa avstrijskega pisatelja Thomasa Bernharda (1931–1989). Pet Bernhardovih avtobiografskih knjig je med letoma 1989 in 1999 v prevodu Lučke Jenčič izdala celovška Mohorjeva družba.

Gospa Poštrak, s čim vas je očaral »podalpski Beckett«, kot rečejo literarni teoretiki Avstrijcu Bernhardu, da boste uprizorili že drugo njegovo delo?

Očaral me je najprej s svojo kritičnostjo do družbe, države, mislim, da sva si v tem zelo podobna (*na smeh*). Na svojo »nesrečo« se je Thomas že zelo zgodaj od blizu srečal z avstrijskimi državnimi institucijami in zavodi, od zdravstva, šolstva, sodstva, kulture, in s Cerkvijo. Bil je občutljiv človek, znal je opazovati in to zapisati v svojem brezkompromisnem stilu, ki ni prizanašal nikomur. Z neizprosno kritičnostjo je razkrinkaval vzgojne metode, ki jim je bil izpostavljen kot otrok,

šola je bila zanj »smrtonosna ustanova« za ubijanje duha in ustvarjalnosti. Na vseh področjih je razgaljal ustroj avstrijske države.

Pisal je od 60. let prejšnjega stoletja naprej. Ste besedilo za predstavo aktualizirali?

Ne! Ni potrebe, Bernhard je večer. Pravzaprav je kar smešno, kako je današnja situacija v Sloveniji na moč podobna tisti v Avstriji pred pol stoletja. Ko kritizira politično situacijo, sprenevedavo družbo, prikrit nacionalsocializem, anomalije v kulturi, avstrijsko elito ... je, kot bi pisal o stanju v naši državi danes. Na primer: sam se je hudo bolan na pljučih že pri 15 letih srečal z zdravstvenim sistemom, ki absolutno ni deloval v dobro bolnikov, ampak prav nasprotno, naravnani je bil proti njim. In proti takšnim sistemom, zgrešenim po človeški pa tudi strokovni plati, se je pisatelj s svojo kritično mislijo upiral, saj je na svoji koži izkusil njihovo človeško ozkosrčnost, neprofesionalnost in, kot sam pravi, celo »smrtonosnost«.

Morda po žgoči kritiki in družbeni satiri spominja na Cankarja?

Res je, tudi njegova misel je po sto letih še kako aktualna ... Oba, Cankar in Bernhard, sta literarna virtuozna, oba občutljiva opazovalca dogajanja v družbi. Oba sta se upirala sprenevedavi morali srednjega sloja: moral bi biti tisti, ki goji in neguje etične vrednote, v resnici pa dela

vse drugo in to je njuno največje ogorčenje. Hkrati pa sta blizu odri-njenim, zapostavljenim, tistim na robu družbe. Čeprav je Bernhard izhajal iz intelektualne avstrijske družine – njegov stari oče je bil pisatelj z visokimi etičnimi merili in je vnuku dal vse pogoje za umetniško kariero –, je bil v svojem pisanju najbolj blizu marginalcem ...

Tudi v Zabavi za Borisa to izstopa, govori o invalidu in izprijenem odnosu Dobre.

Lahko rečemo, da je predstava kritika lažne dobrotelnosti?

Sporočilo predstave je seveda večplastno. Razgalja koncept tiste sprijene dobrotelnosti, ki je zgolj krinka za dobiček. Ostro kritizira dvolično moralo dobrotelnosti, ki za lažnim humanizmom skriva globoke korenine prikritega totalitarizma. Razkriva sprevrženo stanje sveta in predvsem psihično hendikepiranost ter njene posledice za družbo in tudi za posameznika v tej družbi. Govori o popolni polarizaciji sveta na gospodarje in hlapce. Zgodba se odvija na osebni ravni pretanjenih odnosov v »trikotniku« med bogato žensko, imenuje jo Dobra, igra jo vrhunska Darja Reichman, njeno služkinjo Johanno (*Vesna Slapar*) in invalidom Borisom, igra ga **Simon Šerbin**ek, ki je pred leti dejansko izgubil nogi, kar da predstavi pretresljiv pečat. Borisa Dobra, da potolaži svojo vest, vzame iz zavetišča za brezdomce. Odnos med njimi se razvije v nekaj grozovitega,

igra je psihološka študija, metafora svetovne situacije, ki temelji na izkoriščanju, nemoči upora, hkrati pa hlepenja po ljubezni, želji po priznanju v družbi, (pre)moči, preračunljivosti ... Nič v Bernhardovi igri ni črno-belo.

V travmatičnih prizorih pa je tudi veliko ironije, tudi humorja. Ali tudi za Bernharda velja, da je humor oblika upora zoper zadušljivo ozračje totalitarizma?

Res je in to je še ena stvar, ki me pri njem navdušuje: najtežje stvari pove skozi humor. Na vsaki vaji še odkrivam odtenke odrešujočega humorja. Nekje je zapisal, da ga je s tem okužil njegov ded, češ, da mu je dejal, da je »življenje tragedija, v najboljšem primeru bi jo lahko naredili za komedijo«.

Pred vami je ne le premiera Bernhardovega dela, ampak tudi teden slovenske drame, pri katerem sodelujete že dve desetletji. Imamo dobre slovenske dramske tekste?

Imamo! (*prepričljivo*). Imamo dramatike, na katere smo lahko ponosni. Res pa je, da jih državna kulturna politika ne podpira, ne spodbuja, ne ceni. Mislim, da je slovenska dramatika zapostavljena in proti temu se borimo. Po eni strani je to tudi posledica šolskega sistema, mladi pridejo iz šole brez osnovnega znanja, kaj je dramski tekst. V naših šolah se morajo učiti na pamet podatke, ne spodbuja pa se ustvarjalnosti. Mimogrede, Bernhard je to za Avstrijo ugotovil že pred pol stoletja. Na AGRFT so šele pred nekaj leti uvedli predmet dramsko pisanje, v našem gledališču smo začeli z dramskimi delavnicami ... rezultatov ni čez noč. Dramatika je zahtevna: pisec mora

Bernhard razgalja koncept tiste sprijene dobrotelnosti, ki je zgolj krinka za dobiček. Razkriva sprevrženo stanje sveta, polarizacijo na gospodarje in hlapce.

obvladati obrt, hkrati mora biti virtuoz v jeziku, dialogu. In seveda mora biti pretanjen opazovalec družbe in človeške psihe.

Kakšnih tem se lotevajo sodobni slovenski dramatik?

(*razmislek*) Če se samo v mislih sprehodim po predstavah, ki jih bomo videli v tednu slovenske drame, je skupni imenovalec tematike družina kot osnovna celica družbe, osnovni modul sveta. V svetu individualizma, ko ne znamo več živeti skupaj, je družina nadvse aktualna tema. Iz odnosov v družini izhajajo vse travme in anomalije v življenju posameznika in družbe.

Včasih je veljalo, da je gledališče vest družbe. Ali to še velja za sodobni teater?

Dobro družbeno angažirano gledališče je po svoje zmeraj vest družbe. Dramatika je namreč tista zvrst literature, ki najbolj pokaže na stanje duha v družbi. Bernhard Avstriji ni prizanašal, z razkrivanjem bede in banalnosti avstrijske kulturniške srenje si je prislužil celo naziv »skrunilec gnezda«. Bil je nezaželen, hkrati odmeven in priznan. Kritičnost je seveda za vsako oblast moteča. In glede na nenaklonjen kulturni sistem pri nas si upam reči, da se naša država dramatične otepa, laže je delovati, če ti nekdo ne postavlja ves čas ogledala ...

Vemo, da je teater nastajal v sakralnem prostoru. Ali danes gledališče še ohranja nadih sakralnosti? Še najdemo presežno na trdih odrskih deskah?

Bernhard piše, da se je prvič srečal z gledališčem v cerkvi, obred je doživel kot neke vrste teater. In ko sem razmišljala o sebi in svojih srečevanjih z gledališčem – v družini nismo imeli nobenega gledališčnika, smo pa bili sosedje narodnega gledališča in Slomškove stolnice –, sem ugotovila, da je bila tudi v mojem življenju cerkev prvi sakralni prostor, ki ga na poseben način povezujem s teatrom. Ko sem sedela v stolnici, kaj vse je v meni sprožal pogled na vse tiste podobe na oltarjih, zgodbe na slikah, na prižnici roka, ki drži križ ... vsebina me je zanimala in strašila, bila je temna in grozeča, hkrati prijetna, mirna, presežna. Gledališče ni samo zabava, ampak je prostorje duhovnosti, poglobljenosti, razmisleka o nas samih, o svetu in o Bogu. Presežno bi moralo biti tudi za slovenska gledališča nujna, vendar je to težko doseči v vsaki predstavi. Moja želja je, da bi se zgodilo čim večkrat ...

KSENJA HOČEVAR

ksenja.hocevar@druzina.si

NAŠA DRŽAVA SE Z
NENAKLONJENIM
KULTURNIM
SISTEMOM
DRAMATIKOV OTEPA.
LAŽE JE DELOVATI,
ČE TI NEKDO VES
ČAS NE POSTAVLJA
OGLEDALA ...